

Üniversite Öğrencilerinin Yaşlı İstismarına Yönelik Düşünceleri

- Doç. Dr. Gülten KARADENİZ*
- Öğr. Gör. Emre YANIKKEREM UÇUM**
- Öğr. Gör. Özden DEDELİ*
- Öğr. Serap ORAN, Öğr. Deniz TALAZ, Öğr. Sevil SÜRÜM***

Öz

Tanımlayıcı ve kesitsel tipteki araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin yaşlı istismarına yönelik düşüncelerinin belirlenmesidir.

Araştırma, 15 Ocak-15 Mart 2007 tarihleri arasında Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu, İktisat Fakültesi ve Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu'nun 1,2,3,4. sınıflarında okuyan 140 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma verileri öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin yanı sıra yaşlı istismarına yönelik soruları içeren anket formu kullanılarak toplanmıştır. Veriler bilgisayarda SPSS 13.0 paket programında değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamaları $21,03 \pm 1,56$ olup %85,7'si 18-22 yaş grubundadır. Öğrencilerin %32,8'i Manisa Sağlık Yüksekokulu'ndan, %33,5'i İktisat Fakültesi'nden, %33,5'i Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu'dan olup, %74,3'ü kız öğrencidir.

Üniversite öğrencilerinin yaklaşık yarısı (%49,2) yaşlılığı üretkenliğin bittiği hastalık veya sakatlık dönemi olarak tanımlamış, %57,8'i ise yaşlanma yaşını 60-65 olarak belirtmiştir. Öğrencilerin %94,3'ü aile içerisindeki kötü alışkanlıkların yaşlıyı etkileyeceğini, % 71,4'ü de evde çocuğa bağırlımasından yaşlının pay çıkaracağını düşünmekteydi. Çalışmada evlerinde bir yaşlı bireyle yaşayan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre yaşlı istismarı hakkında daha duyarlı olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Yaşlı istismarı, üniversite öğrencileri, yaşlılık.

Abstract

University Students' Consider Toward Elderly Abuse

This descriptive and cross-sectional study the purpose of determining of university students' considers toward elderly abuse.

The study was investigated between January 15-March 15 2007 dates with 140 students who are in School of Health, School of Economics, and School of Social Sciences in 1, 2, 3, 4 level of class. The data were collected by using questionnaire which includes socio-demographic characteristics and elderly abuse. Data were evaluated on computer by using SPSS 13.0 pacget programme, the descriptive statistical analysis.

The mean of age of the students was $21,03 \pm 1,56$ and 85,7% of them was group of in 18-22 years old. 32,8% of them from School of Health, 33,5% of from School of Economics, 33,5% of from School of Social Sciences. The most of them are female.

It is determined that in the study the female and living an elderly in their home have positive regard about elderly abuse.

Key word: Elderly abuse, university students, old age.

(*) İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu.

(**) Ebelik Bölümü, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa Sağlık Yüksekokulu.

(***) Hemşirelik Bölümü, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa Sağlık Yüksekokulu.

(1) Bu çalışma 6. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi "Uluslar arası Katılımlı" 26-29 Haziran 2007 İSTANBUL'da Poster Bildiri olarak sunulmuş, kongre Özet Kitabı'nda P-299 olarak basılmıştır.

GİRİŞ

Yaşlanma; her canlı için döllenme ile başlayıp ölüme kadar devam eden biyolojik bir süreç ise de katılım, yaşam biçimi, yapılan iş, beslenme alışkanlıkları, geçirilen kronik hastalıklar ve kişilik özellikleri vb. gibi etmenler nedeniyle bireysel farklılıklar söz konusudur. Yaşlıların birçoğu sağlık sorunlarıyla baş etmek zorunda kalırken, birçoğu aktif yaşlanma sürmektedirler. Yaşlanma ile birlikte bireylerin toplumda saygı görme, katılımcı olma ve hizmet alma hakları azalmamaktadır (1). Günümüzde yaşlı bireye yer vermeyen hızlı teknolojik gelişmeler, sanayi toplumuna geçiş, kırsal alandan kentsel alanlara göç, psikolojik ve toplumsal destekleyici olan geniş ailenin yerini çekirdek ailenin alması, kuşaklar arası gerilimin artması bir kriz oluşturarak, yaşlının ihmaline, yalnız kalmasına, öz güvenini yitirmesine, yetersizlik ve faydasızlık duygularına kapılmasına daha da önemlisi istismar edilmesine neden olmaktadır. İstismar konusu son 35 yıldır ele alınmaktadır. Çocuk ve kadın istismarı kamuoyu için ve tıbbi yönden öncelikli olarak dikkat çekici olsa bile yaşamın her döneminde istismar söz konusu olabilmektedir. Yaşlı istismarı, sosyal bir problem olarak görülmekle birlikte son yıllarda suç olarak bakılmaya başlanmıştır (2).

Ülkemizde ise yaşlı istismarı yeni bir olgudur. Dünya literatüründeki araştırmalara göre istismara uğrayan yaşlılardan bir çoğu 75 yaşın üzerindeki, hastalık ya da sakatlık yüzünden savunmasız durumda olan ve istismarcı ile aynı evi paylaşan kadın yaşlılardır. Saldırganın ise büyük ihtimalle psikolojik sorunları olduğu, alkol, uyuşturucu kullandığı ve küçüklüğünde şiddete tanık olduğu düşünülmektedir. Bunlara ilave olarak, işsizlik, ekonomik sıkıntılar sosyal izolasyon da saldırganların bir çoğunda görülen ortak özelliklerdir. Yaşlı istismarını etkileyen sosyal faktörler incelendiğinde, yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik negatif tutumlar, ageizm, etnik ve kültürel durum gibi birçok farklılar

yaşlı istismarının algılanmasını etkilediği bilinmektedir (3,4).

Yaşlı istismarı ve ihmaliindeki gerçekler incelendiğinde; yaşlı istismar vakalarının 1990 yılından 1998 yılına kadar %163 oranda arttığı, yaşlı bireylerin %25'nin fiziksel istismara maruz kaldığı, rapor edilen yaşlı istismar vakalarının %7'sinde yaşlı bireylerin eve hapsedilmiş olduğu, sözel olarak kötü davranmayı ve tehdit etmeyi içeren duygusal istismarı deneyimleyen yaşlı oranının %44 olduğu, yaşlıların %4'nün cinsel istismara maruz kaldığı, istismara uğrayan yaşlılarının dörtte üçünün kadın olduğu, %12'den fazlasının finansal ve maddi istismar olduğu, vakaların %41'inde istismarı yapan kişinin yaşlının çocuğu, %13,4'ünde eşi, %13,6'sında diğer akrabalar olduğu ve yaşlı istismarının toplam %62'sinin aile üyeleri tarafından meydana geldiği bildirilmektedir (1). Fiziksel istismara uğrayan yaşlılarda ise ekimozlar, kırıklar, yanıklar ve buna eşlik eden psikolojik rahatsızlıklar görülebildiği belirtilmektedir. Fiziksel izlerin ve yaralanmaların dışında istismar olgularında; uyku bozuklukları, korku, yaşamdan bezginlik, içine kapanma gibi depresyon bulguları, anksiyete benzeri davranışsal ve duygusal belirtiler görülebilmektedir. Cinsel istismar olgularında ise tekrarlayan genital enfeksiyonlar, genital bölge ve meme çevresinde ekimoz derideki morarma ve çürükler) ve sıyrıklar gözlemlenebilmektedir (5).

Türkiye'de yaşlı istismarına yönelik ilk araştırma 1996 yılında yapılmıştır. İstanbul ilinde huzurevine girmek üzere müracaat eden 113 yaşlı ve yakınları ile yapılan "Aile içi fiziksel yaşlı istismarı" konulu araştırma sonucuna göre; yaşlıların %25,66'sının fiziksel istismara maruz kaldığı, büyük çoğunluğunun tokat atılarak ve şiddetli bir şekilde dövülerek cezalandırıldığı belirlenmiştir. İstismarı yapanların tamamına yakınının yaşlının akrabası olduğu ve bu kişilerin büyük çoğunluğunu (%41,37) gelinlerin oluşturduğu, yaşlı yakınlarının %86,72'sinin de

yaşlılardan rahatsızlık duyduğu görülmüştür. Yaşlı yakınlarının “bir suç olması”, “toplum tarafından dışlanma korkusu” ve “problemin aile içinde kalması gerektiği” gibi nedenlerle yaşlı istismarını kabul etmedikleri görülmüştür (5).

Yaşlanma hayat sürecinin son evresidir. Bugün, yaşayan her 10 kişiden biri yaşlı, yani 65 yaş üzerindedir ve son otuz yılda yaşlı nüfusu %63 oranında artış göstermiştir. 2000 yılında ise yaşlı nüfus 400 milyona ulaşırken, yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı %6,4 olmuştur. Nüfusumuzun değişen yaş özellikleri göz önünde bulundurularak, geleceğe yönelik sağlık hedeflerimizin ve ihtiyaçlarımızın belirlenmesinde yaşlı sağlığına gereken önem verilmelidir (6). Yirmibirinci yüzyılın gençleri daha uzun yaşayan ancak, disfonksiyonel ve multipl hastalıkları olan bir yaşlı popülasyonu ile karşı karşıya kalacaklardır. Gençliğin yaşlılığa ve yaşlı istismarına bakış açısının belirlenmesi beraberinde, yaşlı istismarının oranı, işaretleri ve semptomları hakkındaki duyarlılık ve farkındalıklarını da sağlayabileceği düşünülmektedir. Ülkemizde yaşlı istismarına yönelik sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Yaşlılığın yakın bir gelecekte önemli bir sorun olacağı göz önüne alınacak olursa bu alanda araştırmaların yapılması ve çözüm önerilerinin getirilmesi kaçınılmaz olacaktır. Tanımlayıcı ve keşitsel tipteki araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin yaşlı istismarına yönelik düşüncelerinin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Çalışma, Manisa ilinde 19 Mart 2007’de düzenlenen Celal Bayar Üniversitesi Yaşlı Sağlığının Korunması ve Geliştirilmesi Paneli’ne katılan Sağlık Yüksekokulu, İktisat Fakültesi ve Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu’nun 1,2,3,4. sınıflarında okuyan 140 öğrenci ile yürütülmüştür. Panelde, yaşlının fiziksel ve sosyal rehabilitasyonunda gençlerin rolü konusuna değinilmiştir. Panel başlamadan önce öğrencilere 35 sorudan oluşan bir

anket formu dağıtılarak doldurulmaları istenmiştir. Anket formunun ilk bölümü (10 soru) öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, ikinci bölümü (25 soru) araştırmacılar tarafından ilgili literatür taranarak oluşturulmuş yaşlı istismarına yönelik soruları içermektedir. Veriler bilgisayarda SPSS 13.0 paket programında değerlendirilmiş ve tanımlayıcı istatistiksel analizleri yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamaları $21,03 \pm 1,56$ olup, %74,3’ü kız öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin %32,8’i Sağlık Yüksekokulu’ndan, %33,5’i İktisat Fakültesi’nden, %33,5’i de Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu’ndandır. Üniversite öğrencilerinin %58,6’sının evde 2-4 kişi ile birlikte yaşadığı, %81,4’nin 1-3 kardeşi olduğu ve %17,9’unu evde bir yaşlı bireyle yaşamakta olduğu bulunmuştur. Evde bir yaşlı birey ile yaşayan üniversite öğrencilerinin %42’sinin 2-12 yıldır, %32’sinin 13-21 yıldır, % 20’sinin ise 22 yıl ve daha uzun süredir bir yaşlı ile yaşadıkları belirlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin tanımlayıcı özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Üniversite öğrencilerine “sizce kaç yaş aralığında olan bireyler yaşlıdır?” diye sorulduğunda %14,2’si 49-55 yaş, %57,8’i 60-65, %27,8’i 68-80 yaş olduğunu, yaşlılığın tanımını yapmaları istendiğinde yaklaşık olarak yarısının (%49,2) “üretkenliğin bittiği, hastalık sakatlık dönemi” %46,4’ü “bakıma/başkalarına muhtaç olma”, % 4,2’si “dinlenme/huzurlu yaşama dönemi” olarak tanımladıkları görülmüştür. Öğrencilerin %37,1’i daha önce bir yaşlı bakımına katılmış olup, “Evde yaşlı birey olsaydı onun bakımını görev olarak algılay mıydınız?” sorusuna %55,1’i “evet” yanıtını vermiştir. Yaşlı istismarına yönelik sorulara üniversite öğrencilerinin vermiş olduğu yanıtlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Üniversite öğrencilerinin tanımlayıcı özellikleri

Tanımlayıcı özellikler	Sayı	%
Yaş grubu		
18-21 yaş	92	65,7
22-26 yaş	48	34,3
Cinsiyet		
Kız	104	74,3
Erkek	36	25,7
Fakülte/Yüksekokul		
Sağlık Yüksekokulu	46	32,8
İktisat Fakültesi	47	33,5
Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	47	33,5
Evde yaşayan kişi sayısı		
2-4 kişi	82	58,6
5 kişi ve üzeri	58	41,4
Kardeş sayısı		
Yok	4	2,9
1-3 kardeş	114	81,4
4 kardeş ve üzeri	22	15,6
Evde yaşlı birey		
Var	25	17,9
Yok	115	82,1
Evde yaşlı bir bireyle yaşama süresi		
2-12 yıl	12	42
13-21 yıl	8	32
22 yıl ve üzeri	5	20
Toplam	140	100

Öğrencilerin %94,3'ü aile içerisindeki kötü alışkanlıkların yaşlıyı etkilediği, %81,4'ü yaşlıların aile üyeleri için bir engel olmadığını belirtmiştir.

Öğrencilerin yanıtları cinsiyet, okulları ve "bir yaşlı ile birlikte yaşama" özelliklerine göre incelendiğinde evde yaşlı bir birey ile birlikte yaşayan kız öğrencilerin yanıtlarının daha olumlu yönde olduğu görülmüştür (Tablo 3). Kız öğrencilerin büyük çoğunluğu (%44,2) evde bir yaşlı bireyin bulunmasını engel olarak algılamamakta ve %55'i de yaşlı

bireylerin bakımını ailenin tüm bireylerinin üstlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Evlerinde bir yaşlı birey ile yaşamakta olan kız öğrencilerin hepsi, yaşlının eğitimine çocuğun da katılması gerektiğini, evde çocuğa bağırmasından yaşlının kendisine de pay çıkaracağını, evde yaşlı birey ile ilgili bir problem tartışılırken yaşlının duymaması gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilerin yanıtları okullara göre incelendiğinde yanıtlar arasında benzer özellikler bulunduğu görülmüştür (Tablo 4). Yalnızca Sağlık

Yüksekokulu öğrencilerinin, evde yemek yapılırken yaşlı bireyin diyetinin göz önüne alınması, evdeki düzenin yaşlı bireyin ihtiyaçlarına göre ayarlanması gerektiği ve yaşlılarda düşmenin önlenmesi için

önlemler alınması gibi konularda diğer üniversite öğrencilerine göre daha duyarlı oldukları görülmüştür.

Tablo 2. Yaşlı istismarına yönelik sorulara öğrencilerin verdiği yanıtların dağılımı

Sorular	Evet	%	Hayır	%
1) Aile içerisindeki kötü alışkanlıklar yaşlıyı etkiler mi?	132	94,3	8	5,2
2) Yaşlılar aile üyelerinin yaşamı için bir engel oluşturur mu?	26	18,6	114	81,4
3) Yaşlı bireylerin bakımını ailenin tüm bireyleri üstlenmelidir.	134	95,7	6	4,3
4) Yaşlı bir bireye bakabilecek kriterlerde misiniz?	98	70,5	42	29,5
5) Yaşlılara hizmet vermede sınırları zorlamak bir ihmal şekli midir?	39	30,5	101	69,5
6) Aile içinde ihmal varsa yaşlının bakım evinde kalması daha iyi midir?	92	66,2	48	33,1
7) Bakımevinde kalan yaşlıların aile içinde yaşayan yaşlılara oranla güven duyguları daha az mıdır?	119	85,0	21	15,0
8) Yaşlı bakımı için ilk olarak ruhsal gereksinimi ele alınmalıdır	122	87,1	18	12,9
9) Evinizdeki eşyaların düzenini yaşlı bireyin ihtiyaçlarına göre ayarlar mısınız?	126	90	14	10
10) Çocuk eğitimine yaşlı katılmalı mıdır?	90	65,2	50	34,8
11) Evde çocuğa bağırlımasından yaşlı kendine pay çıkarır mı?	100	71,4	40	28,6
12) Aile içinde yaşlı bireye sorumluluk verilmeli midir?	118	84,9	21	15,1
13) Geliri olan yaşlı ile geliri olmayan yaşlının bakımında farklılıklar olur mu?	76	54,7	64	45,3
14) Evinizde yaşlı bir birey olmasını ister misiniz?	83	60,6	57	39,4
15) Karar alırken yaşlıya danışılmalı mıdır?	127	91,4	13	8,6
16) Yatalak yaşlılar diğer yaşlılara göre bakım evine daha çok mu yollanıyor?	110	79,1	30	20,1
17) Yaşlılık konusunda eğitim almak ister misiniz?	109	78,4	31	21,6
18) Yaşlıların hobilerini sürdürmelerine izin verir misiniz?	139	99,3	1	0,7
19) Yaşlıların bakımını üstlenmeden önce maddi durum değerlendirmesi yapılmalı mı?	56	40,3	83	59,7
20) Yemek yaparken yaşlı bireyin diyetini göz önünde bulundur musunuz?	134	95,7	4	2,9
21) Dişlerin yokluğu ve ağızda protez olması nedeniyle yeterli çiğneyemeyen yaşlı ile aynı sofrada yemek yemek ister misiniz?	112	80,6	27	19,4
22) Yaşlı bireye yeterli güveni verebilir misiniz?	127	91,4	13	8,6
23) Evde yaşlı birey ile ilgili bir problemi tartışırken onun duymamasına özen gösterir misiniz?	131	94,2	9	5,8
24) Yaşlı bireyi düzenli olarak sağlık kuruluşuna götürür müsünüz?	130	94,9	10	5,1
25) Yaşlı bireyin evde düşmelerini engellemek için önlem alır mıydınız?	136	98,6	4	1,4

Tablo 3. Yaşlı istismarına yönelik sorulara öğrencilerin verdiği yanıtların cinsiyet ve bir yaşlı birey ile yaşama özelliklerine göre dağılımı

Cinsiyet	Kız												Erkek											
	Var						Yok						Var						Yok					
	Evet	%	Hayır	%	Evet	%	Hayır	%	Evet	%	Hayır	%	Evet	%	Hayır	%	Evet	%	Hayır	%				
Sorular	14	10	14	10	16	11,4	48	34,2	5	3,5	16	11,4	1	0,7										
1) Aile içerisinde kötü alışkanlıklar yaşlıyı etkiler mi?	14	10	14	10	16	11,4	48	34,2	5	3,5	16	11,4	1	0,7										
2) Yaşlılar aile üyeleri için engel midir?	14	10	14	10	63	45	1	0,7	2	1,4	13	9,2	4	2,8										
3) Yaşlı bireylerin bakımını ailenin tüm bireyleri üstlenmelidir.	14	10	14	10	46	32,8	18	12,8	3	2,1	2	1,4	15	10,7										
4) Yaşlı bir bireye bakabilecek kriterlerde misiniz?	7	5	7	5	20	14,2	44	24,4	3	2,1	2	1,4	5	3,5										
5) Yaşlılara hizmet vermede sınırları zorlamak bir ihmal şekli midir?	10	7,1	4	2,8	43	30,7	21	11,6	3	2,1	2	1,4	9	6,4										
6) Aile içinde ihmal varsa yaşının bakım evinde kalması daha mı iyidir?	13	9,2	4	2,8	54	38,5	10	7,1	3	2,1	2	1,4	13	9,2										
7) Bakım evinde kalan yaşlıların aile içinde yaşayan yaşlılara oranla güven duyguları daha mı azdır?	14	10	14	10	58	41,4	6	4,2	4	2,8	1	0,7	16	11,4										
8) Yaşlı bakımı için ilk olarak ruhsal gereksinimi ele alınmalıdır.	14	10	14	10	61	43,5	3	2,1	5	3,5	16	11,4	1	0,7										
9) Evinizdeki düzeni yaşlı bireyin ihtiyaçlarına göre ayarlar mısınız?	14	10	14	10	41	29,2	23	16,4	4	2,8	1	0,7	17	12,1										
10) Çocuk eğitimine yaşlı katılmalı mıdır?	14	10	14	10	60	42,8	4	2,8	2	1,4	3	2,1	11	7,7										
11) Evde çocuğa bağırılmasından yaşlı kendine pay çıkarır mı?	10	7,1	4	2,8	54	38,5	10	7,1	4	2,8	1	0,7	16	11,4										
12) Aile içinde yaşlı bireye sorumluluk verilmesi midir?	4	2,8	10	7,1	35	25	29	20,7	5	3,5	14	10	3	2,1										
13) Geliri olan yaşlı ile geliri olmayan yaşlıın bakımında farklılıklar olur mu?	10	7,1	4	2,8	33	23,5	31	22,1	5	3,5	14	10	3	2,1										
14) Evinizde yaşlı bir birey olmasını ister misiniz?	12	8,5	3	2,1	58	41,4	6	4,2	5	3,5	17	12,1												
15) Karar alırken yaşlıya danışılmalı mıdır?	12	8,5	3	2,1	53	37,8	11	7,8	5	3,5	13	9,2	4	2,8										
16) Yataklar yaşlılar diğer yaşlılara göre bakım evine daha çok mu yollanıyor?	14	10	14	10	56	40	8	5,7	2	1,4	3	2,1	15	10,7										
17) Yaşlılık konusunda eğitim almak ister misiniz?	14	10	14	10	64	45,7			4	2,8	1	0,7	17	12,1										
18) Yaşlıların hobilerini sürdürmelerine izin verir misiniz?	6	4,2	8	5,7	24	17,1	40	28,5	5	3,5	5	3,5	12	8,5										
19) Yaşlıların bakımını üstlenmeden önce maddi durum değerlendirmesi yapılmalı mı?	14	10	14	10	64	45,7			5	3,5	17	12,1												
20) Yemek yaparken yaşlı bireyin diyetini göz önünde bulundurur musunuz?	11	7,8	3	2,1	47	33,5	17	12,1	4	2,8	1	0,7	14	10										
21) Dişlerin yokluğu ve ağızda protez olması nedeniyle yeterli çiğneyemeyen yaşlı ile aynı sofrada yemek yemek ister misiniz?	14	10	14	10	56	40	8	5,7	2	1,4	3	2,1	14	10										
22) Yaşlı bireye yeterli güveni verebilir misiniz?	14	10	14	10	60	42,8	4	2,8	5	3,5	12	8,5	5	3,5										
23) Evde yaşlı birey ile ilgili bir problemi tartışırken onun duyumamasına özen gösterir misiniz?	14	10	14	10	60	42,8	4	2,8	4	2,8	1	0,7	17	12,1										
24) Yaşlı bireyi düzenli olarak sağlık kuruluşuna götürür müsünüz?	14	10	14	10	60	42,8	4	2,8	4	2,8	1	0,7	17	12,1										
25) Yaşlı bireyin evde düşmelerini engellemek için önlem alır mısınız?	14	10	14	10	60	42,8	4	2,8	4	2,8	1	0,7	17	12,1										

Tablo 4. Yaşlı istismarına yönelik sorulara öğrencilerin verdiği yanıtların okullarına göre dağılımı

Okulları Sorular	Sağlık Yüksekokulu		İktisat Fakültesi		Uygulamalı Bilimler							
	Evet	%	Hayır	%	Evet	%	Hayır	%				
1) Aile içerisindeki kötü alışkanlıklar yaşlıyı etkiler mi?	46	32,8			43	30,7	4	2,8	42	30	5	3,5
2) Yaşlılar aile üyeleri için engeldir mi?	2	1,4	44	31,4	7	5	40	28,5	2	1,4	45	32,1
3) Yaşlı bireylerin bakımını ailenin tüm bireyleri üstlenmelidir.	44	31,4	2	1,4	42	30	5	3,5	43	30,7	4	2,8
4) Yaşlı bir bireye bakabilecek kriterlerde misiniz?	43	30,7	3	2,1	35	25	12	8,5	33	23,5	14	10
5) Yaşlılara hizmet vermede sınırları zorlamak bir ihmal şekli midir?	10	7,1	36	25,7	13	9,2	34	24,2	11	7,8	35	25
6) Aile içinde ihmal varsa yaşlıın bakım evinde kalması daha mı iyidir?	34	24,2	12	8,5	30	21,4	17	12,1	33	23,5	14	10
7) Bakım evinde kalan yaşlıların aile içinde yaşayan yaşlılara oranla güven duyguları daha mı azdır?	44	31,4	2	1,4	40	28,5	7	5	42	30	5	3,5
8) Yaşlı bakımı için ilk olarak ruhsal gereksinimi ele alınmalıdır	43	30,7	3	2,1	36	25,7	11	7,8	33	23,5	14	10
9) Evinizdeki düzeni yaşlı bireyin ihtiyaçlarına göre ayarlar mısınız?	42	30	4	2,8	37	26,4	12	8,5	35	25	12	8,5
10) Çocuk eğitimine yaşlı katılmalı mıdır?	36	25,7	10	7,1	32	22,8	14	10	34	24,2	13	9,2
11) Evde çocuğa bağırlımasından yaşlı kendine pay çıkarır mı?	46	32,8			42	30	5	3,5	44	31,4	3	2,1
12) Aile içinde yaşlı bireye sorumluluk verilmeli midir?	46	32,8			42	30	5	3,5	43	30,7	4	2,8
13) Geliri olan yaşlı ile geliri olmayan yaşlıın bakımında farklılıklar olur mu?	5	3,5	41	29,2	41	29,2	6	4,2	45	32,1	2	1,4
14) Evinizde yaşlı bir birey olmasını ister misiniz?	42	30	4	2,8	42	30	5	3,5	43	30,7	4	2,8
15) Karar alırken yaşlıya danışılmalı mıdır?	43	39,7	3	2,1	35	25	12	8,5	33	23,5	14	10
16) Yatacak yaşlılar diğer yaşlılara göre bakım evine daha çok mu yollanıyor?	10	7,1	36	25,7	13	9,2	34	24,2	11	7,8	35	25
17) Yaşlılık konusunda eğitim almak ister misiniz?	34	24,2	12	8,5	30	21,4	17	12,1	33	23,5	14	10
18) Yaşlıların hobilerini sürdürmelerine izin verir misiniz?	46	32,8			40	28,5	7	5	42	30	5	3,5
19) Yaşlıların bakımını üstlenmeden önce maddi durum değerlendirmesi yapılmalı mı?	43	30,7	3	2,1	36	25,7	11	7,8	33	23,5	14	10
20) Yemek yaparken yaşlı bireyin diyetini göz önünde bulundurmuşsunuz?	46	32,8			37	26,7	12	8,5	35	25	12	8,5
21) Dişlerin yokluğu ve ağızda protez olması nedeniyle yeterli çignelemeyen yaşlı ile aynı sofrada yemek yemek ister misiniz?	36	32,8	10	7,1	32	22,8	14	10	34	24,5	13	9,2
22) Yaşlı bireye yeterli güveni verebilir misiniz?	44	31,4	2	1,4	45	32,1	2	1,4	44	31,4	3	2,1
23) Evde yaşlı birey ile ilgili bir problemi tartışırken onun duymamasına özen gösterir misiniz?	46	32,8			44	31,4	3	2,1	43	30,7	4	2,8
24) Yaşlı bireyi düzenli olarak sağlık kuruluşuna götürür müsünüz?	41	29,2	6	4,2	37	26,7	10	7,1	39	27,8	8	5,7
25) Yaşlı bireyin evde düşmelerini engellemek için önlem alır mıydınız?	46	32,8			42	30	5	3,5	43	30,7	4	2,8

TARTIŞMA

Bir olgunlaşma, bilgi ve deneyim birikimi olan yaşlılık döneminde; yaşlının yargılama yeteneğinde artma ve ihtiyatlı olma durumu da söz konusudur. Fiziksel güçten düşme ve emeklilik gibi istemli ve istemsiz nedenlerle toplumdan uzaklaşan, sosyal etkileşimi en aza inen, yalnızlığa ve içine kapanmaya itilen yaşlı için, en kötüsü çocukları, torunları ve yakınlarınca soyutlanmaktır. Ailelerinin onlara bakmayacağı/bakamayacağı düşüncesi yaşlının bunalıma girmesine neden olmaktadır. Çekirdek ailenin doğası gereği; sanayi toplumunda yaşlı insana yer verilmediğinden, psikolojik ve toplumsal destekleyici olan ailenin yok olması, yaşlının özgüveninin yitimine, yetersizlik, faydasızlık duygularına kapılmasına yol açmaktadır.

Çağdaş toplumlardaki çok yönlü değişim ve ilerlemenin, yaşlıya verilen değeri ve saygıyı, modernleşme ile aza indirgediği bilinmektedir. Bazı kültürlerde yaşlılıkla saygınlık artsa da, yaşlının yine de sosyal fonksiyonlarından vazgeçme zorunluluğu doğmaktadır. Emeklilik de yaşlı kişinin mesleki değer kaybına neden olmaktadır. Emekliliğe bağlı olarak da gelir kaybına uğrama, olanakları sınırlamakta ve sosyo-ekonomik statü kaybına yol açmaktadır. Gelir kaybı; kişinin ailedeki rolünü de sarsmaktadır. Üniversite öğrencilerine geliri olan yaşlı ile geliri olmayan yaşlının bakımında farklılıklar olur mu? sorusu yöneltildiğinde büyük çoğunluğu "evet" yanıtı vermiştir. Bu durum gençlerin yaşlı bireylerin ekonomik sıkıntıları olanların yeterli bakım alamadığının farkında olduğunu göstermektedir.

Sosyal dünyadan yavaş yavaş geri çekilme sürecine giren yaşlının, diğer bireylerle etkileşimi azalsa da, bu durumun tamamen yaşamdan kopma olarak algılanmaması gerekir. Bazı yaşlı kişilerin sosyal ve psikolojik karakterlerine bağlı olarak; uzun yıllar toplumsal katılımı sürdürdükleri de bir gerçektir. Yaşamdan kopan, ego bütünlüğü

sağlayamayan, sosyal etkileşimi azalan yaşlılardan; toplum da elini çekmektedir. Yaşlı kişilerin temel toplumsal kurum yapılarına katılımını azaltan emeklilik ve dulluk; bazıları için yıkıma, bazıları için de bağımsızlık ve özgürlük duygularına yol açmaktadır. Üretici konumdan, tüketici konuma geçen yaşlının, gençlik yıllarında kendisi ve çevresi için kurduğu yaşamla ilgisini sürdürmesi; sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan önemlidir (1,2,3,4). Öğrencilerin büyük çoğunluğu bakımevinde kalan yaşlıların aile içinde yaşayan yaşlılara oranla daha az güven duygusuna sahip olduğunu düşünmekte, yaşlı bakımı için ilk olarak ruhsal gereksinimlerin ele alınması gerektiğini düşünmektedir.

Yaşlı ve yaşlılığa karşı tutumun ageizm, yaşlı ihmali ve istismarına etkisi olduğu bildirilmektedir (5,6,7). Öğrencilerin yaşlı ve yaşlılık ile ilgili düşüncelerini değerlendirmek için yöneltilen sorular değerlendirildiğinde, üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun yaşlılık için belirledikleri yaş aralığı ise 60-65 yaşdır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yaşlanma yaşı 65 olarak belirlenmiştir (1). Öğrencilerinden yaşlılığın tanımını yapmaları istendiğinde de büyük çoğunluğu "üretkenliğin bittiği, hastalık sakatlık dönemi" olarak tanımladıkları görülmüştür. Yaşlanma, çoğu zaman özürülük halinin artması ve başkalarına daha fazla bağımlı olma anlamına gelebilmektedir. Yaşlı birey, örneğin yıkanma, giyinme, hareket etme, yeme, içme gibi temel günlük işlerini yaparken birinin yardımına ihtiyaç duyabilmektedir. Yaşın ilerlemesiyle beraber herhangi bir hastalık da buna eklenince bağımlılık oranı artabilmektedir. Yaşlı bireyde işitme ve görmenin azalması, fiziksel kısıtlılık ve kronik hastalıkların da etkisiyle uzun ve kapsamlı bir bakıma gerek duyulmaktadır. Yaşlı bireyin fiziksel kısıtlılığı ve kendi kendine bakım vermekte yaşadığı yetersizlikler, diğer aile üyelerine özellikle de bakım veren bireye ciddi sıkıntılar yaşatabilmektedir. Bu sıkıntılara ek olarak ailenin ekonomik güçlükleri de varsa, yaşlı bireyin bakımı daha önemli bir sorun

olarak karşımıza çıkabilmektedir. Çalışmamıza katılan öğrencilerin az bir kısmı daha önce bir yaşlı bakımına katılmış olsa da “Evde yaşlı birey olsaydı onun bakımını görev olarak algılar mıydınız?” sorusuna büyük çoğunluğu “evet” yanıtını vermiştir. Öte yandan birçok insan yaşlının bakımını, görevi olduğunu düşünerek üstlenir. Ancak aile yaşlının bakım ile birlikte yaşayabileceği güçlükleri önceden düşünüp, yaşlının fiziksel, duygusal ve ekonomik gereksinimlerine yanıt verip-veremeyeceğini sorgulamalıdır. Yaşlının bakımında öncelikli yere sahip olan aile bu tür gereksinimlere yanıt veremediğinde yaşlının ihmal ve istismar edilmesi gündeme gelmektedir. Yaşlı istismarı, fiziksel, psikolojik ve ekonomik istismar kadar ihmali de içerir. Yaşlıların kendilerine göre istismarın kapsamı ihmal, şiddet ve yoksun bırakma unsurlarını da içermektedir (8). Üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğu evdeki düzenlemelerin ve yemeklerin de yaşlıya uygun olarak yapılması gerektiğine katılmışlardır. Bununla beraber, yatalak yaşlıların diğer yaşlılara göre daha çok bakımevine gönderildiğine inanmaktadırlar. Bakım kurumlarının yetmediği, yaşlı bireyin kendi çevresinde ailesinin desteğiyle bakılmasının önerildiği ve yaşlının evde bakımı kavramının gündeme geldiği günümüzde yaşlının fiziksel, duygusal ve ekonomik gereksinimlerinin dikkatle ele alınması çok önemlidir. Çünkü yaşlı bireyin bakımı çoğu zaman zorunlu ve gönüllü olmayan bir hizmet olabilmektedir. Bakım ilişkisinde her iki tarafın da desteğe ihtiyacı vardır. Bu destek zamanında ve yeterince karşılanmadığında yaşlı istismarı ve ihmali gündeme gelebilmektedir (9,10).

Yaşlı istismarı özellikle son on yıl içerisinde üzerinde durulan bir aile içi şiddettir. Her toplumda, her kültürde ve her ekonomik düzeyde görülebilen istismar sadece aile içinde veya genel nüfusta değil, sağlık ve sosyal hizmetlerin verildiği kurumlarda da görülen fiziksel ve psikolojik olarak yaşlıya zarar verme ve ondan faydalanma şeklinde kendini gösteren ciddi toplumsal bir sorundur

(11,12,13). Genelde insan hakları konusunda incelemeler sık olarak yapılmakla birlikte yaşlılara uygulanan bu durumlar henüz araştırılmamaktadır. Türkiye'nin nüfus ve toplumsal yapı özelliklerinden dolayı yaşlılık henüz ülkemizde ciddi bir sorun düzeyine gelmemiştir. Ancak toplumdaki değişimlere paralel olarak genelde büyük şehirlerde sorun olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Son yıllarda huzurevlerine girmek isteyen yaşlı sayısındaki artış da bunu göstermektedir. Ülkemizde yaşlılık alanında yapılmış araştırmalar çok az sayıdadır. Yaşlılığın yakın bir gelecekte önemli bir sorun olacağı göz önüne alınacak olursa bu alanda araştırmaların yapılması ve çözüm önerilerinin getirilmesi kaçınılmaz olacaktır. Yaşlı istismarı sosyal bir problem olarak görülse de son yıllarda suç olarak bakılmaya başlanmıştır. Ülkemizde ise yaşlı istismarı yeni bir olgudur (3).

Yaşlılara karşı yapılan ihmal ve istismarın nedeni tam olarak bilinmemektedir. Yapılan bir çok çalışmada, bunu açıklamak için “öğrenilmiş şiddet, bağımlılık” gibi çeşitli hipotezler ileri sürülmüştür. Çekirdek aile ile birlikte aile ortamından dışlanan yaşlıların yeri doldurulamadığı için, yeni nesil sevgisiz ortamda büyümekte; böylece sevgisiz, şiddete açık bir gençlik yetişmektedir. Bu gençlik, toplumsal değerlerin aktarılmasına ilişkin sosyalleşmeyi yaşayamamaktadır. Bu nedenle gençliğin yaşlılık ve yaşlı istismarına bakışı toplumumuz için önem taşımaktadır (13,14). Çalışmada, üniversite öğrencilerinin az bir kısmı bir yaşlı bireyle birlikte yaşamasına rağmen büyük çoğunluğunun ailesi 2 ile 4 kişiden oluşmaktadır. Öğrencilerin yaşlı istismarına yönelik sorulara verdikleri yanıtlar okullarına göre incelendiğinde benzer olduğu görülmüştür. Yaşlı istismarını farklı meslek gruplarındaki bireylerin algılamasını inceleyen bir çalışmada, temel bakım, belediye yaşlı bakımı, bakım hizmetleri sunan destek organizasyonları, suçlu-kurban destek organizasyonları, polis teşkilatı, kilise gruplarından bireylere yaşlı istismarına yönelik sorular

sorulmuş, bireylerin yaşlı istismarını algılamalarında benzer oldukları görülmüştür (4).

Evde bir yaşlı birey ile yaşayan kız öğrencilerin yanıtlarının ise daha olumlu yönde olduğu söylenebilir. Bu durum, toplumumuzda kadının bakım verici rolünden kaynaklanmaktadır. Kadın eşine, çocuklarına ve büyük ebeveynlere bakmakla yükümlü olan bir bireydir. Öte yandan, yanıtların kız öğrencilerde daha olumlu yönde bulunması çalışmadaki kız öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısından fazla olmasıyla da açıklanabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşlı istismarı ve ihmalinin önlenmesinde, yaşlıların istismardan korunma konusunda bilgilendirilmesi -farkındalık yaratılması-, istismar kurbanlarına -rehabilitasyon dahil- gerekli hizmetlerin verilmesi, toplum ve sağlık çalışanlarının konuya duyarlılığının artırılması-bilinçlendirilmesi, istismarı önleyici yasal düzenlemeler yapılması, hükümet-hükümet dışı örgütlerin konuya ilişkin işbirliğine gitmesi önemlidir (15).

Yaşlanma konusunda pozitif bir bakış açısı kazanmak, Yaşlanma 2002 Uluslararası Eylem Planı'nın vazgeçilmez bir parçasıdır. Bütün tarih boyunca, yaşam boyu elde edilen deneyimler sonucu kazanılmış otorite, bilgelik, onur ve sınırlamaların tanınması, yaşlılara karşı gösterilmesi gereken saygının doğal bir özelliği olmuştur. Bazı toplumlarda, bu değer yargıları, sıklıkla ihmal edilmekte ve yaşlanma ile artan sağlık ve destek hizmetlerine olan gereksinimler nedeniyle, yaşlılar, ekonomi üzerine büyük bir yük gibi gösterilmektedir. Sağlıklı yaşlanma, doğal olarak gittikçe artan bir öneme sahip olsa da, toplumun sağlık hizmetlerinin dağılımı ve maliyeti, emekli maaşları ve diğer hizmetlere odaklanması, bazen, yaşlanmaya bakış açısını olumsuz etkilemektedir. Yaşlıların, topluma önemli katkıları olan etkili, farklı ve yaratıcı bireyler olarak

kabul edilmeleri gerekmektedir. Yaşlı kadınlar hakkındaki görüşler, özellikle yanıtlan olumsuz örneklerden etkilenmektedirler : Katkıları, güçleri, kaynak yaratmaları ve insan olmaları göz ardı edilerek, sıklıkla, güçsüz ve bağımlı olarak algılanmaktadır. Bu bakış açısı, bölgesel ve ulusal düzeyde yapılan dışlama uygulamalarını desteklemektedir (16).

Çalışmada evlerinde bir yaşlı bireyle yaşayan kız öğrencilerin yaşlı istismarı hakkında daha duyarlı olduğu görülmüştür. Yaşlıların tam olarak katılımı ile oluşan, eşitlik esasına dayalı ve ayrımcılığın olmadığı, bütün yaş gruplarını kapsayan bir toplum yaratılmasında kalkınma hakkı da dahil olmak üzere, bütün insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşlı istismarı ile mücadele etmek ve saygınlığını geliştirmek, yaşlıların hak ettiği yaşamı sürdürmeleri için esastır. Bütün insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması, yaş gruplarının tümünü kapsayan bir toplum oluşturulmasında önemlidir. Kuşaklar arası karşılıklı ilişkinin, çok yönlü ve etkili iletişim kurma yoluyla geliştirilmesi, istismarın öneminin vurgulanması, bu alanda gençlerin duyarlılığının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Kuşaklar Arasında Eşitlik ve Dayanışmanın Güçlendirecek Eylemler:

- Yaşlanma konusunun bütün topluma öğretilmesi,
- Kuşaklar arası dayanışma ve sosyal birlik beraberliğin geliştirilmesi hedefi açısından politikaların gözden geçirilmesi
- Toplumsal bir kaynak olarak yaşlılar üzerinde odaklanarak, kuşaklar arasında karşılıklı, üretken paylaşımın geliştirilmesini amaçlayan girişimlerde bulunulması,
- Yaş grubu ayrımcılığından kaçınılarak bütün yaş gruplarının bir araya gelmesini kolaylaş-

tıran toplantılar düzenlenip toplumlarda kuşaklar arası ilişkileri sürdürmek ve geliştirmek amacıyla olanakların artırılması,

(e) Aynı zamanda, anne babalarına, kendi çocuklarına ve torunlarına bakmak zorunda olan bireylerin, bu özel durumlarının ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması,

(f) Sosyal kalkınma için anahtar faktör olan kuşaklar arası dayanışmanın teşvik edilip güçlendirilmesi,

(g) Yaşlıların, ailesi ile birlikte ya da yalnız yaşam gibi, farklı kültür ve ortamlarda yaşam biçimlerinin olumlu ve olumsuz yönleri konusunda araştırmalar yapılması (16).

KAYNAKLAR

- 1) Fadiloğlu Ç (2006). İleri geriatri hemşireliği. İzmir:Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri 155-166.
- 2) Karadeniz G (2007) Yaşlıda evde bakım. İstanbul:Göktaş Basın Yayın Dağıtım Pazarlama 24-36.
- 3).....http://www.communities.qld.gov.au/seniors/publications/documents/pfd/strategic_plan_prev_elder_abuse.pfd (set:28/09/2007).
- 4) Erlingsson CL, Carlson SL, Saveman BT (2006). Perceptions of elder abuse:voices of professionals and volunteers in Sweden-an exploratory study Scand J Caring Sci 20:151-9.
- 5)....http://www.medicine.ankara.edu.tr/internal_medical/forensic_medicine/dergi6.html (set:28/09/2007).
- 6)<http://www.shudernegi.org/sosyalhizmetveinsanhaklari.htm> (set: 22/09/2007)
- 7)
- 8)..http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/chap5.pdf (set:25/09/2007).

- 9) Bilgili N (1999). Yaşlı İstismarı ve İhmali. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 6 (1-2): 67-77.
- 10) Uysal A (2002). Dünyada Yaygın Bir Sorun: Yaşlı İstismarı ve İhmali. Aile ve Toplum, 2 (5): 43-49.
- 11) Ward D. (2000) Ageism and the abuse of older in health and social care. Br J Nurs., 9 (9): 560-56
- 12) Sayan A, Durat G. (2004) Yaşlı İstismarı ve İhmali: Önleyici Girişimler. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 7 (3): 97-106.
- 13) Zelenko MA, Huffman CL, Brown BW ve ark (2006). The child abuse potential inventory and pregnancy outcome in expectant adolescent mothers Child Abuse & Neglect 25:1481-95.
- 14) İnce H, Aliustaoğlu S, Yazıcı Y, İnce N (2007). İstanbul'da adli tıp bakışı ile yaşlı ölümleri ve özellikleri İst Tıp Fak Derg 70:34-8.
- 15)....<http://www.sosyalthizmetuzmani.org/siddetyasli.htm> (set: 29/09/2007).
- 16)..<http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/eylem.pfd> (set:01/10/2006).